

ASPECTE PRIVIND FUNCȚIILE BĂNCILOR CENTRALE (I)

LECT.UNIV.DRD. DANIEL BĂDULESCU

Universitatea din Oradea, Str. Armatei Române, nr. 5

E-mail: badulescu@rdslink.ro

Central banks accomplish five general functions, such as: monetary emission, change, bank of state and public administration, bank of banks, the prudential function, and, occasionally, an economic specific function. All these functions are analysed in the context of economic role and new tendencies about these functions.

În toate țările, băncile centrale exercită în fapt cinci funcții generale și, ocazional, li s-a încredințat în anumite perioade o funcție economică mai concretă. Aceste funcții sunt următoarele: emisiunea monetară; funcția valutară; funcția de bancă a statului și a administrațiilor și serviciilor publice; funcția de bancă a băncilor; funcția disciplinară; funcția economică ocazională.

1. Funcția de emisiune monetară

Monopolul emisiunii decurge din vechiul „drept de a bate monedă” pe care și l-au arogat regii în detrimentul seniorilor feudali; obținerea acestui monopol a fost unul dintre momentele esențiale ale construcției statelor moderne. În secolul al XVII-lea, în fața insuficienței în creștere a metalelor prețioase față de evoluția schimburilor și apoi a producției artisanale și industriale, anumite bănci au început să emită „bilete”, adevărate certificate de depozit *avant la lettre*, care au obținut ulterior putere liberatorie legală; astfel s-a născut biletul de bancă. Interesant este că ele și-au făcut apariția în 1656 în Suedia¹; banca dădea deponenților de numerar bilete la purtător, nepurtătoare de dobândă, dar care puteau circula ca instrumente de plată; acestea au obținut ulterior putere liberatorie ca și numerarul. Excesele în emisiune au generat falimentul acestei prime „bănci de emisiune” în 1776, dar ea a adus o inovație decisivă în privința plăților.

A doua experiență a avut loc în Marea Britanie², în Turnul Londrei, unde funcționa un „sâmbure” de bancă publică, în care comercianții își depuneau piesele de metal prețios. Ulterior, comercianții au găsit noi depozitari pentru numerar în persoana așa numiților „goldsmiths” (cămătari), care, în schimbul depunerilor, emiteau certificate. Acestea au fost apoi fracționate în cupiuri mai mici și circulau liber, garantate de încasări și de tratele acceptate de comercianți. Din păcate, în 1672 acestea au falimentat. În 1694, Coroana britanică a creat, prin cartă regală, „Banca Angliei”, care a obținut dreptul de a primi depozite, de a sconta titluri și de a emite bilete la purtător de valoare uniformă corespunzând unei greutate fixe de metal. Această bancă a primit în 1697 monopolul de emisiune în Londra.

Două principii s-au impus în ceea ce privește emisiunea, principii care rapid au început să se confrunte între ele. Pentru unii, partizanii „principiului de bancă” (banking principle), emisiunea poate fi garantată prin gaj asupra avansurilor și împrumuturilor care sunt ele însele garantate de o activitate reală de producție și de schimb, materializând o valoare care, odată realizată, permite rambursarea. Pentru ceilalți, partizanii ai „principiului valorilor metalice” (currency principle), emisiunea trebuie garantată prin gaj asupra pieselor metalice depuse. Excesele comise de băncile din prima categorie în materie de împrumuturi către Tezaur, au înclinat balanța în favoarea principiului numerarului. Legea Bancară Peel din 1844, pe lângă faptul că acorda monopolul absolut de emisiune Băncii Angliei,

¹Maillet, J., „Histoire des faits économiques”, Payot, 1952

² Durant, H., “Les systemes bancaire des Etats-Unis”, CUJAS, 1986 și Maillet, J., *op. cit.*

impunea principiului numerarului cu acoperire integrală a emisiunii dincolo de un mic contingent acoperit de bonuri de tezaur³.

În acest sistem strict, Banca centrală asigură „convertibilitatea totală”, internă și externă, a biletelor în metal prețios, aur sau argint. Acest sistem s-a dovedit foarte restrictiv în secolul al XIX-lea, o dată cu dezvoltarea foarte rapidă a producției industriale și schimburilor corespunzătoare. De fiecare dată când economia manifesta o creștere puternică a nevoii de lichidități, în special în timpul crizelor ciclice din 1848, 1857 și 1866, acest principiu era încălcat, depășindu-se valoarea numerarului din casă și solicitându-se împrumuturi băncilor străine, ele însele în dificultate datorită propagării internaționale a crizelor.

Convertibilitatea a fost deci frecvent suspendată cu stabilirea unui „curs forțat”. Acesta s-a întâmplat evident în timpul războaielor, fiind apoi restabilită dar limitată la o greutate importantă de metal prețios, lingoul. Era „convertibilitatea aur -lingouri” (gold bullion standard) care a guvernat principiul valorilor intrinseci în Marea Britanie între 1925 și 1931 și în Franța între 1928 și 1936. În fine, ultima limitare înaintea generalizării cursului forțat: convertibilitatea externă, rezervată deținătorilor străini, la început generală, apoi limitată la băncile centrale, astfel că în 1971 SUA au suspendat definitiv această formă de convertibilitate. De atunci începând, în toate țările, emisiunea de bilete este garantată, în principal, de creanțele către stat și economie; ea este deci parte integrantă a politicii monetare. Totuși, ea implică probleme tehnice de fabricare și înlocuire a biletelor; în acest sens, ea este, în toate țările, realizată de un departament special al băncii, cu excepția SUA, unde trezoreria tipărește aceste bilete.

În Marea Britanie⁴, Departamentul de emisiune are chiar propriul bilanț, reminiscentă a epocii acoperirii 100%: acest departament, dincolo de o emisiune de 18,5 milioane lire acoperită cu bonuri de tezaur, nu remitea biletele către Departamentul de banking pentru punerea în circulație decât contra echivalentului strict în aur. Astăzi, bilanțul său nu mai comportă aur, pentru că stocul de aur a fost transferat către Fondul de egalizare a schimburilor. În SUA, fiecare bancă federală pune în circulație bilete tipărite de Trezoreria SUA. Aceste bilete sunt livrate de fiecare bancă federală către băncile comerciale din districtul său, în funcție de nevoile exprimate de acestea din urmă, care reglează suma prin debitarea contului lor de rezerve. Organismul coordonator central al Sistemului de rezerve federale, Biroul Governorilor, nu intervine deci deloc în procesul de emisiune.

2. Funcția valutară

Deși după mulți autori (Howells și Bain, Mayer, Duesenberry și Aliber)⁵ este vorba despre o singură funcție ce ar cuprinde sarcini specifice pe linia schimbului sau administrării rezervelor, caracterul neomogen al acestor activități, importanța variabilă în timp a unora față de altele, ne determină să considerăm, la fel cu Matouk⁶, că ea poate fi subdivizată în: subfuncția de schimb valutar, subfuncția de gestionare și administrare a rezervelor și subfuncția de supraveghere a cursului de schimb.

2.1. Subfuncția de schimb valutar

În anumite țări și în anumite perioade critice, schimburile sunt controlate, piața acestora nefuncționând liber. Banca centrală are atunci monopolul schimbului, pe care îl exercită printr-un oficiu de schimburi. Toate schimburile de monedă națională contra devize (sau anumite devize) trebuie să treacă prin acest oficiu.

În toate țările, băncile centrale împreună cu băncile comerciale furnizează devize agenților economici care le solicită. Ele sunt uneori determinate să aibă monopol, chiar în perioadele de libertate a schimburilor, prin obligația de a garanta convertibilitatea monedei naționale în devize la cursuri fixate, cum era de exemplu în cadrul sistemului monetar european, când valoarea unei monede trebuia „apărată”.

Băncile centrale utilizează în acest scop rezervele lor și fac apel la concursul altor bănci centrale, până în punctul în care consideră, ele sau celelalte bănci centrale de care sunt legate prin

³ Simon, C., “Băncile”, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 37-44

⁴ ibidem

⁵ Howells, P., Bain, K., “The Economics of Money and Finance”, Longman, Harlow, 1998, Mayer, Th., Duesenberry, J., Aliber, R., “Banii, activitatea bancară și economia”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993, pp. 171-193

⁶ Matouk, J., “Systemes financiers francais et etrangers”, Dunod, Paris, 1991, p.248 și urm.

sistemul de paritate fixă, că trebuie procedat la o ajustare a parităților, adică o devalorizare a anumitor monede și o revalorizare a altora⁷.

2.2. Subfuncția de gestionare a rezervelor

Majoritatea băncilor centrale dețin de la începuturi o rezervă de aur, remanentă din perioada în care emisiunea era acoperită astfel. Unele și-au mărit această rezervă cerând SUA convertirea dolarilor lor în aur, pe vremea când moneda americană era încă convertibilă. Acesta a fost cazul Franței sub președinția generalului de Gaulle, care și-a manifestat, într-un gest cu semnificație politică, neîncrederea față de excesul de dolari legat de exporturile americane de capitaluri.

În fine, după ce piețele aurului au devenit libere, băncile centrale intervin liber pentru a-și procura metal prețios dacă îl consideră necesar. În fapt, rezervele de aur sunt mai degrabă mijloace de "descurajare", și care nu se intenționează a fi utilizate. De altfel, țările care își devalorizau frecvent moneda, nu și-au utilizat niciodată rezervele de aur. Fetişismul pentru acest metal este colectiv și băncile centrale îl ilustrează, cu intensități variabile: mai puternic în Franța și Italia, mai slab în Germania sau SUA. Pe lângă aur, băncile centrale mai dețin devize străine pe care le obțin din operațiuni de schimb sau din operațiunile legate de supravegherea cursului de schimb. Astfel, atunci când exista ECU, el reprezenta 9,5% din activul Băncii Franței, 5% din activul Băncii Italiei, în timp ce Banca Angliei, a Spaniei, SUA sau a Japoniei nu dețineau deloc ECU⁸. Pe lângă aceste rezerve în devize, statele europene au creanțe și, în cazul unora, datorii, față de Fondul Monetar Internațional, prin sistemul DST.

2.3. Subfuncția de supraveghere a cursului de schimb

Băncile centrale, în acord cu puterea publică din fiecare țară, în cadrul obiectivului mai cuprinzător de menținere a stabilității prețurilor, pot avea fie misiunea de a menține cursul monedei naționale în anumite limite, fie, dimpotrivă, de a-l lăsa să varieze liber. În cazul unui sistem de schimb fix, limitele sunt cele admise pentru fluctuații. Băncile centrale exercită din punct de vedere tehnic această funcție de supraveghere, dar o fac în mod discret. Beneficiile (sau pierderile) rezultate din schimb pot fi păstrate de bancă sau de stat, care oricum, în calitate de acționar al băncii centrale, este beneficiarul rezultatelor sale⁹.

3. Funcția de bancă a statului și a administrațiilor publice

În toate țările, banca centrală este banca statului (sau a statelor) și a marilor administrații sau servicii publice. Aceasta înseamnă în primul rând că ea deține conturile acestora, ale căror solduri figurează în pasivul său și nu pot fi, în principiu, debitori. În anumite țări – Franța, Germania, Italia, Spania – Trezoreria este cea care asigură încasările și cheltuielile, banca centrală doar înregistrându-le. În Marea Britanie¹⁰, Trezoreria are de asemenea un cont deschis pentru tot teritoriul, dar banca centrală asigură încasările și plățile. În SUA, dimpotrivă, sistemul este diferit, bănci private intervenind în circuitul fondurilor de stat. Trezoreria are conturi deschise pe numele său în băncile de rezerve federale sau în mari bănci private denumite „depozitari generali”¹¹.

Banca centrală, dincolo de gestionarea încasărilor și plăților publice, joacă un rol direct sau indirect în finanțarea statului (statelor) sau administrațiilor. În activul său figurează creanțe asupra Trezoreriei publice, fie sub forma unor avansuri în contul încasărilor fiscale, fie acoperiri parțiale ale deficitului bugetar. Băncile centrale finanțează de asemenea statul, cumpărând direct sau indirect prin intermediul pieței de refinanțare prin titluri (open market), titluri de stat¹². Datorită acestor intervenții de finanțare directă sau indirectă prin cumpărarea de titluri de stat, în toate țările, băncile centrale joacă de asemenea un rol esențial de consiliere și de realizare a emisiunilor în contul statului. Ele ajută la alegerea termenelor și a dobânzilor în funcție de piață, asigură adjudecarea sau organizează syndicate de împrumut, administrează datoria și plata cupoanelor.

⁷ Howells, P., Bain, K., "The Economics of Money and Finance", Longman, Harlow, 1998

⁸ Matouk, J., op. cit., p. 248 și urm.

⁹ Vasilescu, E., "Managementul proceselor monetare și teoria inflației", Editura Curtea Veche, București, 1993, pp. 155-168

¹⁰ Durant, H., „Les systemes monetaires et bancaires etrangers”, CUJAS, 1986

¹¹ idem

¹² Vasile, R., op. cit., p. 108 și urm.

4. Funcția de bancă a băncilor

Această funcție acoperă trei aspecte, legate între ele. În primul rând, fiecare bancă de rangul doi are un cont la banca centrală, cont care nu poate fi debitor și pe seama căruia trage viramente de compensare între bănci. În multe țări, așa cum am văzut, banca centrală joacă un rol esențial în organizarea practică a compensării. În al doilea rând, dacă, cu ocazia acestor compensări, o bancă are nevoie de refinanțare, banca centrală poate – în anumite condiții – să-i furnizeze resursele care îi lipsesc, adică să alimenteze piața monetară dacă este nevoie. Invers, banca centrală poate „aspira” lichidități de pe această piață dacă consideră că sunt prea abundente. În al treilea rând, banca centrală trebuie să utilizeze această intervenție pe piața monetară pentru a veghea la menținerea masei monetare și/sau a ratei dobânzii (în funcție de țări și perioade în care una dintre aceste variabile este privilegiată) în limitele fixate de „autoritățile monetare”.

Bibliografie:

1. Basno, C., Dardac, N., *Integrarea monetar-bancară europeană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2001
2. Capie, F., Goodhart, Ch., Schnadt, N., *The development of Central Banking*, London, 1994
3. Durant, H., *Les systemes monetaires et bancaires etrangers*, CUJAS, Paris, 1986
4. Durant, H., *Les systemes bancaires des Etats-Unis*, CUJAS, Paris, 1986
5. Gaftoniuc, Simona, *Practici bancare internaționale*, Editura Economică, București, 1995
6. Howells, P., Bain, K., *The Economics of Money and Finance*, Longman, Harlow, 1998
7. Isărescu, M.C., *Reflecții economice. Piețe, bani, bănci*, Editura Expert, București, 2001
8. Maillet, J., *Histoire des faits économiques*, Payot, 1952
9. Manolescu, Gh. (coord.), *Politici economice*, Editura Economică, București, 1997
10. Matouk, J., *Systemes financiers francais et etrangers*, Dunod, Paris, 1991
11. Mayer, Th., Duesenberry, J., Aliber, R., *Banii, activitatea bancară și economia*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993
12. Simon, C., *Băncile*, Editura Humanitas, București, 1993
13. Tașnadi, Al. și Doltu, C., *Monetarismul*, Editura Economică, București, 1996
14. Vasile, R., *Monedă și politică fiscală*, Editura Uranus, București, 1994
15. Zăpodeanu, Daniela, *Politici monetare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002